

Спільник І.В., к.е.н., доцент

АНАЛІЗ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Важливим завданням аналізу фінансового стану підприємства є оцінка руху грошових коштів підприємства.

Наявність певної кількості грошових засобів є неодмінною умовою започаткування та функціонування будь-якого бізнесу. У ході здійснення виробничої

діяльності капітал постійно здійснює кругообіг: грошова форма - виробнича - товарна - грошова, а отже постійно відбуваються операції з витрачання та надходження грошових коштів. Операції, пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства, також зводяться до неодноразово здійснюваних грошових платежів і надходжень.

Від того, наскільки узгоджені між собою за обсягом і часом різні види грошових потоків значною мірою залежить платоспроможність, фінансова стійкість та поступальність економічного розвитку підприємства. Ефективно організований рух грошових коштів є ознакою високого рівня здійснення фінансового управління діяльністю, адже завдяки йому підвищується ритмічність здійснення операційної діяльності, раціонально використовуються власні фінансові ресурси, прискорюється оборот капіталу підприємства, скорочується потреба у позиченому капіталі, знижується ризик неплатоспроможності, створюються тимчасово вільні грошові активи для здійснення фінансових інвестицій, здатних генерувати додатковий прибуток. Саме тому грошовому потоку та оцінці його ефективності слід приділяти увагу суб'єктам як внутрішнього, так і зовнішнього фінансового аналізу.

Інформацію про грошові потоки підприємства за звітний період відображено у Звіті про рух грошових коштів, який є елементом річної фінансової звітності. В Україні аналогічний звіт раніше не складався.

Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Форма і зміст цього звіту визначені у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів". У цьому документі дано ряд визначень стосовно понять грошового потоку, грошових коштів та їх еквівалентів.

Згідно із національним стандартом під грошовими потоками розуміють надходження і вибуття грошових засобів та їх еквівалентів. Грошові кошти включають кошти в касі та на рахунках у банках, що можуть бути використані для поточних операцій, а еквівалентами грошових коштів є короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у відому суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості. Такими еквівалентами є високоліквідні інвестиції у цінні папери на строк, що не перевищує три місяці (казначейські векселі, депозитні сертифікати тощо).

У цьому звіті рух коштів відображається за трьома видами діяльності - операційною, інвестиційною та фінансовою. У П(С)БО 4 вперше наведено і визначення цих видів діяльності.

Операційна - це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною та фінансовою. Грошовий потік, пов'язаний з операційною діяльністю, характеризується платежами постачальникам сировини, матеріалів та послуг, які забезпечують операційну діяльність, виплатами працівникам, внесків до бюджетів, позабюджетних фондів, іншими виплатами, пов'язаними із здійсненням операційного процесу. До надходжень цього виду грошового потоку належать кошти від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), надходження коштів за надання права користування активами (оренда, лізинг), від податкових органів в порядку здійснення перерахунку зайво сплачених сум та деякі інші платежі, отримання яких узгоджується з міжнародними стандартами.

Інвестиційна діяльність - це сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів. Грошовий потік цього виду характеризується платежами, пов'язаними з придбанням основних засобів, нематеріальних активів, фінансових активів довгострокового характеру, наданням позик іншим підприємствам. Надходженнями є кошти, одержані від реалізації необоротних активів, від позичальників та доходи від фінансових інвестицій (дивіденди, відсотки).

Під фінансовою діяльністю розуміють операції, які призводять до

здійснювало фінансової діяльності у звітному періоді при умові не проведення ним операцій з емісії або викупу акцій, одержання і погашення позик, виплати дивідендів. І чи стосується така класифікація лише руху коштів, адже із викладеного у стандарті не зрозуміло, чи є операційна, інвестиційна діяльність частиною фінансової діяльності підприємства в традиційному розумінні, адже в широкому розумінні успішна реалізація цих видів діяльності, отримання позитивного фінансового результату в кінцевому рахунку призводять до збільшення величини власного капіталу і т.д..

Застосовуючи розглянуту класифікацію, слід мати на увазі, що віднесення певної операції до окремого виду діяльності залежить і від характеру господарської діяльності підприємства. Так для промислового підприємства фінансові інвестиції є інвестиційною діяльністю, а для інвестиційної компанії - це основна (операційна) діяльність. У випадку, коли одна операція включає суми коштів від кількох видів діяльності, то їх слід розмежувати між відповідними видами діяльності. Наприклад, при розрахунку з кредитною установою за позикою погашення позики та сплату відсотків слід відобразити двома позиціями: погашення позики - у складі фінансової діяльності, а сплату відсотків - у складі операційної діяльності.

Звіт не охоплює негрошові операції (бартерні операції, отримання активів шляхом фінансової оренди, взаємозалік, конвертація одних видів цінних паперів у інші). Негрошові операції, пов'язані з фінансовою та інвестиційною діяльністю, слід розкривати в примітках до фінансових звітів.

У звіті також не відображають внутрішні зміни у складі грошових коштів та їх еквівалентів. Наприклад, надходження коштів з банку до каси підприємства не розглядається як рух грошових коштів у результаті операційної діяльності.

Звіт про рух грошових коштів складається із трьох розділів і відображає відокремлено рух у результаті операційної (I розділ), інвестиційної (II розділ) та фінансової (III розділ) діяльності підприємства.

Згідно П(С)БО 4 інформація про рух коштів у результаті операційної діяльності

подається з використанням непрямого методу.

Суть непрямого методу полягає в отриманні суми чистого надходження (видатку) грошових коштів у результаті операційної діяльності (р.170) послідовним коригуванням показника прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування (р.010), перенесеного із р. 170(175) Звіту про фінансові результати. Перевагою цього методу є можливість прослідковування зв'язку між одержаним фінансовим результатом і зміною грошових коштів на рахунках підприємства. Коригування здійснюється з метою врахування впливу:

- доходів і витрат, які не пов'язані з рухом грошових коштів;
- змін у складі запасів, операційної дебіторської та кредиторської заборгованості;

балансі та даних аналітичного бухгалтерського обліку.

Аналітична цінність звіту посилюється тим фактом, що у ньому крім інформації про рух грошових коштів підприємства за звітний період наводяться відповідні дані за попередній період.

Однак, застосування непрямого способу формування інформації про рух грошових коштів в результаті операційної діяльності не дає можливості дослідити вплив окремих операцій цього виду діяльності на формування валового позитивного (надходження) і негативного (видатки) грошового потоку, а також на чистий грошовий потік від операційної діяльності.

Це ускладнює аналіз, не дозволяє розрахувати ряд аналітичних показників, таких як якість чистого грошового потоку (питома вага у грошовому потоці чистого прибутку, отриманого за рахунок зниження собівартості продукції), коефіцієнт ліквідності грошового потоку (відношення суми позитивного валового потоку до суми негативного в цілому, за окремими видами діяльності, в розрізі окремих інтервалів досліджуваного періоду), ефективності грошового потоку (відношення суми чистого грошового потоку до суми негативного), реінвестування чистого грошового потоку (відношення суми чистого грошового потоку, спрямованого на інвестування розвитку в аналізованому періоді до суми чистого грошового потоку підприємства в цьому періоді).

Вищеперераховані показники можуть бути розраховані лише в межах внутрішнього аналізу грошових потоків, тим більше, що як з прогнозною, так і з ретроспективною метою доцільно будувати грошовий потік за прямим методом. Такий аналіз доцільно здійснювати по підприємству в цілому, в розрізі основних видів його господарської діяльності, окремих структурних підрозділів (центрів відповідальності).

Згідно з дедуктивним підходом при аналізі за матеріалами звіту зміна залишків грошових коштів підприємства за звітний період у найбільш загальному вигляді залежить від:

- чистого руху коштів за звітний період;
- зміни валютних курсів.

На чистий рух коштів підприємства за звітний період впливають відповідно чистий рух коштів від операційної діяльності, чистий рух коштів від інвестиційної діяльності та чистий рух коштів від фінансової діяльності. А факторами формування показника чистого руху коштів від кожного окремого із трьох видів діяльності є чистий рух до надзвичайних подій та рух коштів від надзвичайних подій, пов'язаних із цим видом діяльності. Можна побудувати відповідну детерміновану модель адитивного типу, для факторного аналізу якої доцільно застосувати балансовий прийом.

Для аналізу грошового потоку за даними річного звіту підприємства можна використати аналітичну таблицю 1.

Як видно із наведених у таблиці даних, грошові кошти підприємства на кінець звітного року зменшилися в порівнянні із сумою на початок року на 130,8 тис. грн., або на 22,9%, тоді як за попередній рік внаслідок фінансово-господарської діяльності залишок грошових коштів навпаки зріс на 250,2 тис. грн, або на 77,9%. У звітному році частка впливу на зміну залишку грошових коштів чистого руху за звітний період становить 104,5% ($-136,7 : (-130,8) \times 100\%$), а зміни валютних курсів - 4,5 % ($5,9 : (-130,8) \times 100\%$), тоді як у минулому відповідно 96,6% ($241,8 : 250,2 \times 100\%$) та 3,4% ($8,4 : 250,2 \times 100\%$).

Результатом чистого руху коштів за звітний період є відток у сумі 136,7 тис. грн. у той час, коли у попередньому році має місце приток коштів у сумі 241,8 тис. грн.. Таким чином абсолютна зміна цього показника становить 378,5 тис. грн, а відсоткова 157% ($378,5 : 241,8 \times 100\%$).

І хоча чистий рух грошових коштів від операційної діяльності у звітному році в порівнянні з попереднім зріс на 68 тис. грн., або на 7,2%, мало місце суттєве збільшення відтоку, пов'язаного з інвестиційною діяльністю на 376,9 тис. грн., або на 111,2% та з фінансовою діяльністю на 69,6 тис. грн., або на 19,5%. Така динаміка грошових потоків свідчить про недостатність надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто розвиток цих видів діяльності поки що повністю забезпечується за рахунок основної (операційної) діяльності.

Таблиця 1

**Оцінка зміни грошових коштів підприємства
у звітному періоді та в порівнянні з попереднім періодом**

(тис. грн.)

Назва показників	За попередній період		За звітний період		Відхилення	
	Надходження «+»	Видаток «-»	Надходження «+»	Видаток «-»	В сумі	У відсотках
1. Залишок грошових коштів на початок року (р.410)	321,2	X	571,4	X	+ 250,2	77,9
2. Чистий рух коштів від операційної діяльності (р.170)	938,6		1006,6		+ 68,0	7,2
3. Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності (р. 300)		339,8		716,7	- 376,9	-111,2
4. Чистий рух коштів від фінансової діяльності (р.390)		357,0		426,6	- 69,6	-19,5
5. Чистий рух коштів за звітний період (±2±3±4) (р.170)	+241,8			-136,7	- 378,5	-156,5
6. Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів (р.420)	8,4		5,9		-2,5	-29,8
7. Залишок грошових коштів на кінець року (1± 5 ± 6) (р.430)	571,4	X	440,6	X	-130,8	-22,9

Коефіцієнтний аналіз відносних показників грошового потоку покаже такі результати:

Таблиця 2

Динаміка відносних показників грошового потоку за два роки

Назва показників	За попередній період	За звітний період	Відхилення
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	$938,6:(339,8+357,0)=1,35$	$1006,6:(716,7+426,6)=0,88$	-0,47
Коефіцієнт ефективності грошового потоку	$241,8:(339,8+357,0)=0,35$	$-136,7:(716,7+426,6)=-0,12$	-0,23

Така динаміка наведених коефіцієнтів свідчить про деяке зниження ефективності управління грошовими потоками підприємства.

Запропонована методика може бути використана при здійсненні зовнішнього фінансового аналізу за матеріалами річного звіту і суттєво доповнить картину динаміки фінансового стану підприємства за звітний період.